

A sorsolásos rendszer erősítheti a demokratikusabb civil képviseletet, és csökkenti a delegálóktól való függést

NIOK Alapítvány javaslata a NEA-delegált választás jövőbeni kialakításához – a civil delegáltak kiválasztási rendszerének megújítására, a hibrid választási-sorsolási modell bevezetésére.

I. A probléma

A Nemzeti Együttműködési Alap (NEA) működésének, döntéshozatali mechanizmusának és a kollégiumi tagok jelölési rendszerének felülvizsgálatáról szóló 1218/2026. (VII. 2.) Korm. határozat célkitűzéseivel összhangban, a korábban beadott javaslatunkban említett sorsolásos mechanizmussal kapcsolatban az alábbi részletes szakmai javaslatot terjesztjük elő a civil delegálási folyamat demokratizálása érdekében.

A jelenlegi elektori és tisztán szavazáson alapuló rendszer tapasztalatai azt mutatják, hogy a kiemelkedő erőforrásokkal és zárt hálózatokkal rendelkező, jól szervezett lobbicsoportok képesek szisztematikusan dominálni a választási folyamatot. Ez a „szavazógyár” jelenség azt eredményezi, hogy a kollégiumok civil kvótáit (kollégiumonként mind a 3 helyet) gyakran egy-egy hálózat (érdekcsoport) tagjai szerzik meg a NIOK tapasztalatai szerint. Ezáltal a kisebb, elszigeteltebb, de szakmailag magasan kvalifikált, helyi szinten értékteremtő civil szervezetek nehezen jelennek meg, sok

esetben kiszorulnak a döntéshozatalból, veszélyeztetve a NEA alapelveit szolgáló sokszínűséget és a valós civil képviseletet.

II. Nemzetközi szakirodalmi háttér és igazolás

A tisztán választási rendszerek oligarchizálódása és a jól szervezett érdekcsoportok dominanciája globálisan vizsgált probléma a modern politikatudományban és a civil társadalom kutatásában. Alexander Guerrero, a lottokrácia elméletének vezető kutatója rámutat, hogy a klasszikus választási mechanizmusok strukturálisan a tőkével, kiterjedt médiakapacitással és professzionális hálózatokkal rendelkező elitcsoportoknak kedveznek. A választásokon alapuló rendszerekben a delegáltak függő helyzetbe kerülnek az őket mozgósító és finanszírozó hálózatoktól, ami aláássa a független döntéshozatalt és torzítja a közérdeket.

A nemzetközi szakirodalom szerint a sorsolós elem beemelése a képviseleti struktúrákba az alábbi rendszerszintű előnyökkel jár:

1. Elitcsapda elleni védelem (anti-elite capture): Hélène Landemore kutatásai igazolják, hogy a véletlenszerű sorsolás hatékonyan gátolja meg a zárt hálózatok intézményi térnyerését. A kisorsolt helyekre pályázókat nem lehet előzetes politikai vagy lobbiorganizációs paktumokkal irányítani, mivel a sorsolás folyamata kiszámíthatatlanabb a hálózatok számára.
2. Leíró képviselet (descriptive representation): A sorsolás biztosítja, hogy a döntéshozó testület ne csak a leginkább érdekérvényesítő rétegből álljon, hanem hűen tükrözze a civil szféra valós, strukturális és földrajzi sokszínűségét, esélyt adva a kisebb, de szakmailag értékes szervezeteknek is.
3. A korrupció és a kliensrendszerek megtörése: Mivel a sorsolt delegáltak nem tartoznak hálózati kötelezettségekkel a mandátumukért, jobban mentesülhetnek a külső nyomásgyakorlástól, így döntéseiket kizárólag szakmai és etikai szempontok alapján hozhatják meg.

III. A javasolt megoldás: Hibrid mandátumelosztási modell

A hálózati erőfölény ellensúlyozására és a civil képviselet pluralizmusának helyreállítására a sorsolós elem bevezetését javasoljuk a kiválasztási folyamat második szakaszában. A javasolt hibrid modell megőrzi a többségi akarat legitimációját, de gátat szab a teljes testületi kisajátításnak. A javaslat lényege, hogy a 3 civil mandátumból 1 helyet a

szavazatok alapján, míg 2 helyet a feltételeket teljesítő jelöltek közötti sorsolás útján töltsenek be.

IV. A kiválasztási folyamat részletes menete

1. Jelölés és elektori regisztráció (Változatlan szakasz):
A civil szervezetek a hatályos szabályok szerint regisztrálnak az EPER rendszerben, bejelentik elektoraikat, és állítanak tanácstag-, valamint kollégiumi tagjelölteket.
2. A szavazási szakasz (Módosított funkcióval):
Az elektorok a kijelölt kormányablakokban leadják szavazataikat a jelöltekre. A szavazás lezárultával kollégiumonként rangsor felállítása történik a kapott szavazat számok alapján.
3. A mandátumok kiosztása és a sorsolás (Új szakasz):
 - Az 1. számú mandátum (Szavazati hely): Az a jelölt szerzi meg, aki a hivatalos szavazáson a legtöbb érvényes voksot kapta. Ez biztosítja a civil közösség többségi akaratának érvényesülését és a demokratikus legitimitást.
 - a) variáns – A 2. és 3. számú mandátum (Sorsolt helyek): Ezt a két helyet sorsolás útján kell betölteni azon jelöltek között, akik a szavazáson elérték egy minimális belépési küszöböt (javasoltan a leadott összes elektori szavazat legalább 5%-át, de ez is változtatható), de nem az első helyen végeztek.
 - b) variáns – A 2. és 3. számú mandátum (Sorsolt helyek): Ezt a két helyet sorsolás útján kell betölteni azon jelöltek között, akik a szavazáson elérték egy minimális belépési küszöböt, és nem az első helyen végeztek. De itt a Sorsolt helyek esetén lehetne még további előzetes szűkítés is, hogy az egyik sorsolt jelölt csak pl. az új jelöltek közül, vagy csak x Ft költségvetés alatti küldő szervezetek közül kerülhet ki.

V. Garanciális és technikai feltételek

A sorsolásos rendszer visszaélésekkel szembeni védelme és a társadalmi bizalom biztosítása érdekében az alábbi garanciális elemek beépítését tartjuk szükségesnek:

- Szakmai szűrő (Legitimitás): A sorsolási kalapba kizárólag olyan jelöltek kerülhetnek, akik mögött valós civil támogatottság áll (amit a szavazási szakaszban elért minimum küszöb igazol), megakadályozva ezzel a funkció nélküli „fantom” szervezetek térnyerését.

- Transzparens algoritmus: A sorsolást egy nyílt forráskódú, matematikailag igazolt véletlenszám-generátor (PRNG) szoftverrel kell végezni, amelynek forráskódja a Civil Információs Portálon bárki számára előzetesen megismerhető.
- Közjegyzői és civil kontroll: A sorsolási eljárást nyilvános, online közvetített esemény keretében, közjegyző jelenlétében független felügyelő bizottság előtt kell lefolytatni.

VI. A módosítás várható pozitív hatásai

1. A hálózati dominancia megtörése: A jól szervezett csoportok maximum 1 helyet tudnak biztosan megszerezni, a fennmaradó 2 hely feletti kontrolljuk erősen csökkenthető így.
2. Esélyegyenlőség erősítése a kisebb szervezeteknek: A helyi, speciális szakterületen működő alapítványok és egyesületek reális, matematikai esélyt kapnak a döntéshozatalba való bekerülésre.
3. Innováció a civil szférában: A sorsolás új, friss szemléletű szakembereket emelhet be a kollégiumokba, akik mögött nincs hálózat, ami növeli a pályázati források elosztásának szakmai objektivitását és hatékonyságát.

A NIOK képviselőjeként javasoljuk a fenti hibrid modell megfontolását, és a NEA működését szabályozó jogszabályi keretek közé történő esetleges beépítését.

Lábjegyzetek / hivatkozások:

Guerrero, Alexander A. (2014): Against Elections: The Lottocratic Alternative. *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 42, No. 2, pp. 135-178.

Landemore, Hélène (2020): *Open Democracy: Reinventing Popular Rule for the Twenty-First Century*. Princeton, NJ: Princeton University Press, pp. 90-112.

Guerrero, Alexander A. (2024): *Lottocracy: Democracy Without Elections*. Oxford: Oxford University Press.

2026. augusztus 27.

